

Проба на справжність

Розум багатшає від того, що набуває.

Серце – від того, що віддає.

Віктор Гюго

Брюховецька Лариса, Котенок Вікторія, Канівець Анастасія. **Актори в битві за Україну: воїни, волонтери, благодійники.** К.: Редакція журналу «Кіно-Театр», Вид. дім «Освіта України», 2023, 318 с., іл. Серія «Кінематографічні студії», випуск 15.

Після навали орди 2014-го – вкупі з загарбанням Криму, Ада Роговцева казала: «Україні важко – і я важка». Важка, та не бездіяльна. Вона постійно їздила на Донбас, зустрічалася й підтримувала бійців, що тримали фронт. Вела з ними розмови, читала вірші і прозу, разом з колегами грала вистави. І хоча небезпека чатувала, поверталася туди знову і знову. Її любов долала біль і страх. Тож саме від Ади Миколаївни країна почула вимогу до влади, щойно москальське кодро зусібіч вдерлося в Україну: «*Не смійте торгувати нами! Не смійте вкотре вертати Україну в коло запроданства. Тільки капітуляція росіян, звільнення окупованих територій з Донбасом та Кримом. Тільки перемога!*» Засторога Роговцевої проти «Переяславської Ради-2022» морально унеможливила для влади компроміс із руснею, бо її заклик почули.

Ось я вже й переказую зміст книги «Актори в битві за Україну: воїни, волонтери, благодійники», бо її переповідати хочеться! Й скажу відразу: ця книга серйозна, та не важка. Вона про акторів, а тому другим планом несе ноту злегка бурлескної відваги, яку відкрив нам в «Енеїді» Іван Котляревський. «*Любов к отчизні де героїть, // Там сила вража не устоїть...*» Книга, без сумніву, унікальна, видана оперативно, та враження написаної нашвидкуруч не справляє зовсім. Натомість містить багато сюжетів, поворотів долі, фактів, спостережень і сповідей, зізнань і свідчень, що зворушують своєю відвертістю, виявом акторської природи в жакких умовах грізної війни.

Хто ввійшов у перший розділ, зітканий з інтерв'ю й нарисів про акторів-воїнів? Олег Шульга, Роман Семисал, Євген Нищук, Олександр Печериця, Володимир Ращук, Олександр Мавріц, Павло Алдошин, Дмитро Лінартович, Ахтем Сеїтаблаєв, Олексій Тритенко. Три портрети присвячені волонтерам – Марині Кошкіній, Наталії Половинці, Аді Роговцевій.

Два моменти відразу впадають у вічі – *географія* малих батьківщин тих, хто став до лав захисників Вітчизни, та *вік* акторів, що піднялись на боротьбу чи підтримують бійців. Наймолодшим: Марині Кошкіній – 29 років, Павлу Алдошину й Володимиру Ращуку – по 35. В найповажнішій категорії – Олександр Мавріц (60 років) та Ада Роговцева (навіть не питаєте...). Воїни – добровольці, родом – з Києва й Криму, Дніпра й області, Маріуполя й Краматорська, з-під Іршави й Генічеська, з Кременної й Ольгополя, Глухова, Запоріжжя й Івано-Франківська. Спільний мотив рішення митців іти на війну – на поверхні: Вітчизна в небезпеці! Особисто-глибинні причини дещо різняться. Приміром, Олег Шульга не приховав: «Страшно було йти в батальйон, який щойно вийшов з оточення – повернулася лише половина. На одній чаші терезів була *гідність*, на іншій – *страх*». Роман Семисал теж каже щиро: «У військкомат я пішов сам. Мені було соромно вдома сидіти. Був на Майдані, і мені пощастило не бути ані пораненим, ані вбитим. Потім, сидячи на дивані, переживав за все, що робилось в країні. Але коли побачив, що формується жіночий батальйон, а я вдома сиджу, відразу пішов у військкомат».

Туди ж уже 25 лютого рушив і Олександр Печериця: «Мотивація була простою – я чоловік і захисник свого дому, родини, а поряд з тим уже: свого під'їзду, своєї вулиці, міста й своєї країни. Коли ворог був максимально близько і ніхто не знав – встоїть Київ чи ні, бо з усіх боків на місто йшли багатокілометрові ворожі російські колони, – можна було або чекати дома, коли захоплять, чи спробувати чинити спротив». А Володимир Ращук, що не мав жодної військової спеціальності – пояснив своє рішення стати добровольцем дружині так: «Якщо я не піду на війну, як ти зі мною далі жити будеш? Як ти взагалі будеш на мене як на мужика дивитися – ти ж перестанеш мене поважати». І записався в добровільний батальйон.

А коли Павла Алдошина запитали, чому він змінив знімальний майданчик на поле бою, костюм – на військову форму, а реквізит – на зброю, відповів: «Я так відчув». Ця книга, до слова, уважно вислуховує кожного зі своїх героїв, часом ескізно прокреслюючи цілу світоглядну еволюцію, як у того ж Павла. До зйомок у фільмі «Снайпер. Білий ворон» він не сприймав війну в Україні. «Я і багато людей з мого оточення. За це мені дуже соромно і я визнаю свою провину, каюся. Я вірив фразам: "Не думай про війну, то і війни не буде. Бо війна лише в наших головах". Тобто в ті мантроподібні виправдання, які, як виявилось, були дуже далекими від реальності. Тому я з осторогою ставився до запрошень на фільми про війну. Бо думав – "не все так однозначно"... "там теж люди"... Всі ці шаблони в мене були». Та коли почав зніматися, в нього стався «внутрішній злам», який краще назвати моментом істини. (В книзі є чудова світлина – Алдошин і прототип героя фільму – снайпер Микола Воронін. Ця книга взагалі багато і вдало ілюстрована). Павло усвідомлює: війна його посутньо змінила, тепер він звертає увагу лише на речі, які дійсно вартують життя.

А є люди з генетично фундаментальними засадами. Володимир Ращук, приміром, визначався неситно: «Як вчила мама: ніколи не брати чужого; і як вчив тато – ніколи не віддавати своє». І, стаючи бійцями, мужніли на очах. Ращук згадує Рубіжне, Сєвєродонецьк – саме пекло, де за годину по їхніх позиціях було більше 400 (!) прильотів. І що ж? «Там так адаптуєшся, що для тебе все стає нормою – те, що так гатять, що на тебе виїжджає танк. Ми реально, як хижакі, полювали на їхні танки та БМП, тому що вони вже задовбали! Не можу описати вам цю злість і азарт, які були тоді в очах пацанів. Продумували, де засідку зробити, як маневрувати, де прикрити. А ми ж люди ніби без досвіду».

Так твориться епос війни – через надгероїзм. На жаль, на війні кулі не оминають нікого. Важку контузію й осколкове поранення отримав Дмитро Лінартович, відновлювався після серйозного ураження Олександр Мавріц. Та митці на фронті помітні. А Романа Семисала на сторінці фейсбук відзначив сам Головнокомандувач Збройних сил України Валерій Залужний: «Актор, який, серед іншого, зіграв у фільмах "Черкаси" та "Кіборги", з 24 лютого знову, як і в 2014-му, в лавах ЗСУ. Ми переможемо, тому що ця війна об'єднує у боротьбі *справжніх*».

Чому актор грає ту чи іншу роль? За душевним тяжінням. Роман Семисал створив в театрі образи Тараса Шевченка і Василя Стуса, в кіно зіграв комбата в «Кіборгах» і капітана тральщика «Черкаси». На фронт пішов добровольцем ще в 2014-му. Для нього грати українською мовою було принципово. Коли в нього запитали: «Що сталося з людьми на Донбасі, що вони захотіли руського міра?» – актор і воїн відповів: «Не з усіма. Ментально там люди все ж трошки інші. Вони розуміють тільки силу. Чому вони поважали Януковича і всю цю банду? Тому що це колишні бандюки, які діяли бандитськими методами. Ти не згоден зі мною – отримуй в морду, або закатаємо тебе в бетон. Все. Ось це вони розуміють». А європейські цінності – ціна людського життя, свобода, власність, сила закону, що мають виконувати всі, – для них це слабкість».

Не дивина й шляхи, на яких плекається патріотизм. Євген Нищук розповідає: «З дитячих літ я від батька, який був воїном УПА, чув, що росія – сусід, який є нашим одвічним ворогом, починаючи з княжих часів, козацтва й усіх визвольних воєн. Вона хоче загарбати Україну навіть не для задля територій, а щоб знищити нас як націю. Тому постійно й чуємо – *геноцид*». А Олександр Печериця, чиє дитинство пройшло в Краматорську, «всьому кращому в собі» завдячує викладачці української мови і літератури, що закохала хлопця в національну культуру. «Я завжди вважав себе українцем, це був мій вибір з юних літ». Дід Олександра всіх своїх внуків возив на Харківщину – показував землю родини, яку обробляв зі своїм батьком і дідом. Совети забрали все, прадіда вислали в Сибір, зламали долю. (Актори, що ввійшли в цю книгу, своїми вчинками скасували каїнове питання: «Какая разница?»)

Звісно, війна спонукає і до концептуальних суджень. Десантник Дмитро Лінартович вважає: «Ми ж воюємо не тільки за свою незалежність, а й за манкуртів, темних людей. Якби на Сході була українська мова й свідомі люди, то усього цього просто б не було. Цвіт нації гине за тих, хто не розуміє, що таке українськість, рідна земля, мова, культура. Російськість – це абсолютно інше єство, інша ментальність, воно – чуже. Зараз треба

культивувати й розвивати своє. Шліфувати, розроджувати, поширювати українське. До нас прийшов москвит з загарбницькою психологією. Війна триватиме, доки свідомість не зміниться, доки в Україні всі не перейдуть на українську».

Зустрічаються в книзі й складніші для сприйняття категоричні твердження. Павло Алдошин, скажімо, вважає: «Війна все чітко розподіляє. Якщо хлопець розмовляє українською, але через нього згоріло сім автівок, то він не українець. На війні він – ворог, і тут ніяких питань».

Формується у хлопців і особисте ставлення до характеру битви. Семисал каже: «Я не знаю коли, але ми неодмінно переможемо. Тільки для цього всім треба напружитись... Це війна. Ми живемо в іншій реальності. І не варто чекати дива. Повірте: те, що роблять наші хлопці, – вже справжнє диво. У нас величезна кількість Героїв. Те, що вони роблять, – подвиг».

Може склалася враження, що я захопився переказом змісту збірки – та ця книга напрочуд змістовна, інформативна і, як кажуть, читабельна – не відірватись! Вас справді чекає багато відкриттів. Я ж лише означую її тематичні сфери. Загалом, це своєчасна й гарно зроблена книга, що з часом стане безцінним свідченням нашої історії і культури в їх чи не найтрагічнішу мить.

Тим часом, презентована «Кіно-Театром» книга – тристопна. Її третя частина – авторства Анастасії Канівець, – це «розділи вдячності» зарубіжним акторам-благодійникам за підтримку України в доленосний час. Сім портретів громадян США, Великої Британії і Австралії, в чотирьох з яких пробудився голос крові. Бо, скажімо, Мілена Куніс навіть народилася в Чернівцях, в Лієва Шрайбера з України дід по материнській лінії, прапрадід Бенедикта Камбербетча був консулом Британської імперії в Бердянську (де й народився прадід актора), а в Шона Пенна батьки його батька – емігранти з Литви, що теж недалеко. І саме Пенн вже 25 лютого заявив: «Якщо ми дамо Україні битися самій, наша американська душа буде втрачена». В день вторгнення Шон був в Україні, бо збирав матеріал до фільму про неї. А далі ще тричі сюди приїздив і активно доклався до інформаційної боротьби за правду про агресію Кремля (чому слугував і його фільм «Суперсила», прем'єра якої відбулася на Берлінале). Він збирає мільйони доларів для воюючої України, допомагає біженцям, і взагалі робить все, аби ідентифікувати українців як «своїх» («Ці люди борються за мрії та сподівання всіх нас, американців»). Шону Пенну заборонили в'їзд до раші – «чи це не гідне визнання його заслуг перед Україною?» – запитує Анастасія Канівець у фіналі нариса про «справжнього друга нашої країни».

А Мілі Куніс судилося стати найгучнішим голосом української діаспори в Голлівуді (невипадково на 94-й церемонії вручення премії «Оскар», після того як прозвучала пісня «Somehow You Do», була оголошена хвилина мовчання на знак солідарності з Україною). Історія Куніс – це історія перегляду своєї ідентичності, вважає А. Канівець. У ній же – про те, як «онук України» Лієв Шрайбер готував в Перемишлі борщ для українських біженців, як Бенедикт Камбербетч дав притулок родині біженців з нашої країни у власній садибі, яке значення мав приїзд до Львова Анджеліни Джолі, як підняла голос за Україну Кейт Бланшетт, як Люк Скайвокер (ясна річ, Марк Гемілл) збирає армію дронів для ЗСУ, і ще багато чого.

Та левову частку збірки віддано українським акторам і волонтерам, що з перших днів вторгнення рушили на війну. Всеприсутність України в серцях і помислах акторів-воїнів не дозволила їм лишитись осторонь боротьби. Та ризикувати доводиться безмежно. Усі, хто там, – вже герої, і книга це стверджує. І ще вони – актори, а головна сцена країни зараз на лінії прямого зіткнення Добра і Зла. Українська душа відчуває – ми предковичні, як сюжет про перемогу Світла над Питьмою. Акторське серце відгукується на цей поклик без жодних умов і снить Перемогою. Бо це саме той випадок, коли виконавці стають дійовими особами на авансцені Світової історії. А свої найкращі ролі в кіно і театрі вони ще зіграють. Треба «лиш» вистояти. І повернутися на сцену і в кадр врятованої країни. О, як ми всі цього прагнемо! І пам'ятаймо, що сказала велика українка Ада Роговцева: «Обіцяю вам, що доживу до Перемоги!». Доживіть неодмінно, Адо Миколаївно! Доживіть всі, хто прийняв бій з хижим звіром! Живи вічно, Україно! Ти нездоланна – бо свята!

Олександр Саква